

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

שכרו של "מאכער" להוציא כסף מב"ל שלא כדון

תיק ממונות מס' 1551-שע

(מהד' כב אב)

נושא הדיון

א' תובע מב' 20.000 ש"ח ששילם לו כדי שיסדר עבורו קיצבת נכות מב"ל שלא כדון. הוא התנה אתו שאם לא יקבל את הקיצבה אחרי 3 חדשים משעה שיגיש את התביעה לב"ל, יחזיר לו ב' את כל הכסף. טוען א' שכבר עברו חדשים רבים והוא לא קבל את הקצבה, והוא גם מתחרט על הבקשה שלו בגלל סיבות אישיות, לכן תובע את כספו בחזרה.

משיב ב' שתנאי חזרת הכסף היה אם לא יקבל את הקיצבה מב"ל אחרי 3 חדשים מיום שהגיש את הבקשה לב"ל, ובמקרה זה לא הוגשה הבקשה לב"ל עד היום, רק לצה"ל, וכנראה ששם יש כללים אחרים, ולכן אינו חייב להחזיר את הכסף, בין שמצידו פעל את מה שהיה צריך לפעול, דהיינו הפניית המבקש לג' שידריך את המבקש מה עליו לעשות כדי לקבל אישור מהפסיכיאטר. הוא עדיין עומד בדבורו שאם אחרי 3 חדשים מעת שיגיש א' בקשה לב"ל לא יקבל קצבה, יחזיר לו את הכסף. ומכיון שא' הוא זה שאינו מעונין להמשיך בתהליך, לכן אינו חייב להחזיר לו את הכסף.

א' טוען עוד ששילם כל כך הרבה כסף לב' משום שהיה סבור שיש לו "קשר" עם הפסיכיאטר - או עם אדם אחר שיש לו "קשר" כזה - כדי שיתן אישור רפואי למי ששולח אליו, אבל כשנתבקש לעשות "הצגה" אצל הפסיכיאטר הבין שאין כזה "קשר", ועיכ הוא תובע את כספו בחזרה.

ב' משיב שאמנם הוא קבל את כל הכסף, ולא סיפר לא' שמחציתו הוא נותן לג', אך למעשה הוא נתן את מחצית הסכום לג', וכך עשה בכמה מקרים אחרים. עוד הוא אומר שמלכתחילה האמין ב' שג' "קונה" את הפסיכיאטר בחלק מהכסף שניתן לו, אך בדיעבד התברר לו שג' משלם לפסיכיאטר רק את דמי הביקור בסך 700 ש"ח בלבד, אותם משלם ג' מתוך הכסף ששילם לו המבקש (ואז המבקש אינו משלם כלום לפסיכיאטר), ותו לא. עוד התברר לו שכל אחד יכול לפנות ישירות לפסיכיאטר - בלי התיווך של ג' - ולקבל את האישור תמורת 700 ש"ח דמי ביקור.

פסק דין (ברוב דעות)

התביעה מתקבלת.

(-) טוביה גולדשמידט

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלות לדיון

א. "מאכער", נדרו.

ב. מתי חייב לשלם למאכער את שכרו.

ג. אם אינו חייב לשלם לו את שכרו, האם חייב לשלם לו ההוצאות שהוציא.

ד. האם מותר לשקר לב"ל כדי לקבל קיצבה שאינה מגיעה לו.

תשובה

א. המונח הנפוץ מכוון כלפי שתדלנים למיניהם תמורת שכר גבוה או אחוזים ונראה "לקסיקון הסלנג העברי והלצאי" הוצ' פרולוג עמ' 176 שמקורו של כינוי זה הוא ציידים ומשתמשים בו כמה שימושים: מתווך; ספסר; כינוי לאדם בעל קשרים מהלכים והשפעה במקומות הנכונים).

בהלכה מצינו שתדלן אלל השר שדינו כפועל, עיי' הגהות מרדכי קדושין סי' תקמד, והוצא צ"י סי' קפה סעי' 1, ועיי' שו"ת הרמ"א סי' פו שכתב שהשתדלן שכרו גדול יותר מהשדכן לפי שאין הכל קרוצים למלכות להשתדל. וברמ"א בשו"ע סי' רלד סעי' 1 מצינו שראובן שהמליא חוב בטוח לשמעון נקרא "ספסר", וכן לווה ששלח שליח ליתן למלוה משכון, נקרא בשו"ע סי' קפה סעי' ט "ספסר". ובספסר כתב הרמב"ם שלוחין פ"ב ה"ו: הסרסור שליח הוא אלא שנוטל שכר על שליחותו.

בנידון דידן צי ידע להדריך אנשים כיצד ניתן לקבל קיצבת נכות מב"ל שלא כדין, וממורת גילוי המידע וההדרכה דרש 20.000 ש"ח, אלא שלפי ההסכם ציין לציין המבקש הכסף שזולס היה חוזר למבקש אילו יתברר שהמידע וההכוונה לא יביאו לתולאה בתוך 3 חדשים מיום הנפקה לב"ל. כלומר, ההסכם היה שהכסף אינו משולם עבור "קניית" המידע וההכוונה בלבד, אלא הוא כשכר שתדלן וספסר, שאם לא יהיו תולאות מעשיות לפעולתם לא יהיו זכאים לדמי השתדלנות והספסרות, למרות שעמדו בהצטחתם למסור את המידע ואת ההכוונה למבקש.

ב. בספסר פסק בשו"ת הרא"ש כלל קה סי' א שאם נגמר המקח על ידו זכה בסרסרותו, וכתב בשו"ת

מהרי"ט ח"ב סי' קי שהדבר ידוע שאין הפאטור נוטל דמי סרסורו אלא בצכר מכירת הפחורה וצמה שמתעסק לתועלת הבעלים, וכתב בצער אפרים סי' קנ שאחר אגמר כל פעולתו ואין אום פעולה נשאר עליו, מחוייב לשלם לו. וכתב בצו"מ חו"מ סי' לו כי בעסק המקח אין שם דמים אמעיים והמקח תלוי רק בדמים, וכשתמרו שני הגלדים בדמי המקח אין שם אום פרטים אחרים, וכיון שהסרסור הביא אותם לעמק השווה בצך הדמים כבר נגמר הדבר ולא נשאר אום עיכוב רק הקנין וכו'.

אם לא נגמרה פעולתו של הסרסור מאום שהמשלח התחרט מחמת סיבה, כתב צו"מ הרא"ש הג"ל שאינו חייב לשלם לו, וז"ל: שמעון היה סרסור של ראובן למכור ביתו, הלך אלל לוי ונתרצה לקנותו, ואזב לא רצה ראובן למכור ללוי כי היה שונא וכו', לא מיקרי האי עיכובא פשיעה של המוכר כי אם היה שונא דמי עליה כאריא ארצא ולא היה רואה שיקרא שמו על כחלתו.

צנידון דידן כיון שאלל א' נולדה סיבה שבגללה מתחרט מהצקשה עוד לפני שנגמרה הסרסרות (שקבל רשיון להחזקת ילדים, ותעודת הנכות מהצ"ל עלולה לקלקל לו בזה, ובשעה שצקש מצ' לא היו אללו ילדים צמישמורת), הרי זה כמו אומנו שפסר שנתצקש למכור את ביתו של ראובן וצקש למכורו ללוי שונאו של ראובן, ובששמע ראובן מזה חזר בו מהכוונה למכור את ביתו, שפסק הרא"ש שאינו חייב לשלם לספסר את דמי הספסרות, "מאום דלא מיקרי האי עיכובא פשיעה של המוכר", ואע"פ שהיה על המוכר להעלות בדעתו שמה ימלא הספסר את לוי שונאו ויצקש למכור לו, וא"כ היה עליו להתנות עמו לפני כן, ומדלא התנה יפסיד המוכר, וכהא דסי' שלד סעי' א, אלא משמע מהרא"ש שצכנה"ג לא היה על המוכר להתנות, ולכן אין זו פשיעה של המוכר, וא"כ ה"ה צנידון דידן כשנולדה סיבה שהצקש חושש מתעודת הנכה שבגללה יולאו ממנו את הילדים שרק עתה נמסרו לו, ולכן התחרט מהצקשה טרם זכה הסרסור בדמי הסרסרות, אע"פ שדבר זה היה על המצקש לחשוש לפני ההסכס עם הסרסור, אין סיבה זו נחשבת לפשיעת המצקש, ופטור מדמי הסרסרות, וא"כ י"ל שאפילו שילם מראש לריך הסרסור להחזיר לו את כספו, שאדעתא דהכי לא שילם.

ועי' אורחות המשפטים כלל ה סי' ג שהביא מהזכר לאצרהס צרסור שקודם שנגמר המקח כדין חזר בו, אם לריך להחזיר דמי הספסרות שקבל ונשאר צל"ע, והמשפט שיום חלק עליו וכתב דחייב להחזיר, ועוד הביא משו"ת צאר עשק שפותר עצמו, וכתב אורחות המשפטים שם צהך דפוק סי' קפה אם לא ישלמו רק אחר הנישואין ונתבטלו, פטורין לשלם להשדכן, כי רק על מנת כן שהיו הנישואין ובלא"ה לא פעל כלום, צפרט שא"א להוליא הקנס א"כ לא פעל כלום, ומהאי עעמא פסק הש"ך שהשדכן מחוייב להחזיר, ומקורו מצ"ק קטו א החילוק בין ירד להליל לבין שכרו להביא תפוחים, וכן מדוייק מבהגרי"א צפוי"ס קפה, ואין ראייה למש"כ צצאר עשק סי' מח דשם מיירי דמת א"כ צודאי היה מהראוי שהורשים ישלמו להסרסור והרי הסרסור עשה פעולתו ומה לו שמתו הבעלים, דאילו היה חי לא היה חוזר אום אחד, והרי דמיא להך דהביא תפוחים לחולה שמת וכו', משא"כ צשדכן שהלך השני אינו רואה צודאי חייב

להחזיר השדכנות שלא עשה שליחותו.

ג. כתב הבי"ם סי' קפה סעי' ג: נראה מדבריו [של שו"ת הרא"ש הנ"ל] שאכר טורחו מיהא לריך ליתן לו וכו' דמי"מ מפסיד זמנו, אבל אין מנהג העולם כן, ולפיכך נראה לפרש דברי הרא"ש וכו' אפילו שכר טורחו לא יטול. ע"כ. ובמרדכי ז"ק סי' קעג הוסיף שמפסידים גם טורחם ויזילאחס. וכן פסק בחו"י סי' קנד וסי' רו שדוקא אם התנה לקבל יזילאותיו חייב לשלם לו, הלא"ה לא.

לפי"ז צנידון דידן צבי שילם 10.000 ש"ח לג', אינו יכול להותיר צידו את ההוצאות הללו, כיון שבכ"ה"ג מפסיד אף טורחו ויזילאותיו.

וועי' שו"ת מהרי"מ צרי"ב סי' תקמו, הוצא צמרדכי צ"מ סי' שנט וצב"י סי' קפה סעי' א, שהסרסור הוא שומר שכר אפילו בשעת ההליכה, ואע"ג דאכתי לא מכר החפץ ושמא לא ימכרו ולא יטול שכר אפי"ה הוי ש"ס וכו', ועוד בלאו האי טעמא הוי ש"ס בהליכה דכשהוא מוכרו אז נוטל שכר כפליים מטורחו, ובהיאח הנאה הוי ש"ס מעיקרא. וכו"כ בשו"ת מהרי"ק סי' קגו. וגם בחזרתו אחרי שלא מצא קונה, טרם שהחזירו לבעלים, עדיין חייב כש"ס, עי' שו"ת צנימין זאב סי' תמא).

ד. עי' שבת הלוי ח"ה סי' קעב לענין הפרשת תרו"מ ברשות השלטון, וקלת ת"ח מפקפקים בה מטעם דכח השלטון הוא בעלות כללי וי"א דאיתו בעלות כלל ואין להם הכח והזכות להפריש, לעני"ד בעלות כללי הוא בעלות גמור לכל דבר, דכל מי שיש לו שליטה עפ"י התורה וצידו לעשות עם הדבר כאוות נפשו למכור ולתת במתנה באין מוחה וכו' גדר בעלות וכו', ומש"כ מצוהל אחד דכיון שאין מתנהגים עפ"י התורה מותר לגזולם ואי"כ אין להם בעלות כלל, הוא דבר שאין ראוי להשיב, דחלילה להתיר איסור גניבה וגזילה ותוליים עמ"ם לשאוב צדאין גדול. ע"כ. וידועה דעמו של מרן הגר"י"ש אלישיב שליט"א שהדבר אסור בצאיסור גניבה וועי' בספר... שמרן הגר"א"מ אך ז"ל השיב לשאלו "סוף גנב תלתייה", ועי' "קונטרס תקנת הרבית בקרנות פנסיה והשתלמות" עמ' יד).

וצנידון דידן צבי היה שליח של א' (וכמו שכתב הרמב"ם שליחות פ"ב ה"ו הנ"ל שהסרסור שליח הוא) והיתה זו שליחות לדבר עבירה, שהרי גם בשליח בשכר אמרינן אין שליח לדבר עבירה וכמו שכתב ע"ז משפט סי' קפז סעי' א וצב"ת נחלת אבות סי' לח ולט, הוצא צפת"ש סס ס"ק ז, וכיון שהשליחות לא חלה וגמלא צבי עשה מה שעשה לעצמו ולא לא', י"ל שאין א' חייב לשלם לו שכרו, וכמו שכתב בהגהות חכמת שלמה סי' קפז סעי' ו, ועי' באחרונים שאין צ"עמודי משפט"ו סו"ס א. א. אמנם עי' בחי' הגר"ח החדש על הש"ס (הוא) מיאור תש"ח) **דעתו** שאין פלילתה וצורה א"ל **www.daat.ac.il** כי אם לענין העונש של העבירה, ואי"כ אין מקום לפטור המשלח מאכר שליחותו.

ב

תביעתו של א' להחזיר לו את דמי הספסרות ששילם לבי' מאחר ואינו רואה להגיש התביעה צב"ל מפני סיבות אישיות, והאב"ד שליט"א דן בזה עפ"י משי"כ הרא"ש בתשובה כלל קה דבחזר בו בפשיעה חייב לשלם, האם החזרה כאן הייתה בפשיעה.

הנה הדבר פשוט וידוע בפוסקים דמתווך אין לו דין פועל אלא קבלן, וכל שנתעסק אף הוליא הולאות כל זמן שלא נגמר העסק אין חייב ליתן לו אף לא הולאות, רק אם בקש ממנו לתווך חייב ליתן הולאות, והוא משום דמתווך התשלום הוא רק אם נתבצע העסק על ידו, ואף אם שילם מראש על דעת כן שילם, ואף אם המתווך דרש תשלום מראש (משום שחושש שאח"כ לא ישלם לו), כל זמן שלא נגמר העסק אינו חייב לשלם למתווך, אח"כ חזר בפשיעה שאז חייב לשלם כמו שכתב הרא"ש.

וכראה דבניד"ד החזרה של א' לאו פשיעה היא, שזה פשוט שאם א' היה הולך כעת לבני"ד לשאול אם להגיש הבקשה לב"ל, ודאי שבני"ד היו מורים לו שלא להגיש את הבקשה, או משום שזו גניבה, או משום שמכוער הדבר אף אם אינה גניבה גמורה, ואסור לעשות כן, וא"כ היה א' לר"ך לחזור בו. ואע"פ שהוא לא טען את זה, מ"מ כיון שבני"ד לריכוס לומר לו שאסור להגיש בקשה כזו לב"ל, אז אין חזרתו פשיעה.

ועוד נראה כיון דהתנה מפורש שאם לאחר 3 חדשים מהגשת הבקשה לב"ל לא יקבל את הקיצבה יוחזר לו כל כספו, הרי שחלה התשלום בקבלת הקיצבה, והנה כהתנה שרק אם יתבצע העיקמה ישלם דמי הספסרות (וע"י משי"כ להלן הגרמ"ג שליט"א והגרנ"מ שליט"א).

וע"י משפט שלום ס"י קפה סעי' ג' בשם א"ת פתח נגב בראובן שאמר לשמעון שימליץ לו סחורה פלונית ומלא שמעון שללוי יש הסחורה, ואמר שמעון לראובן שללוי יש הסחורה ולא אמר לו בעסק הדמים אין חייב לשלם לשמעון אם ראובן הלך וקנה מלוי שאין לו דין ספסר במראה מקום לבד רק אם נתעסק בעסק הדמים.

וע"י בפת"ח שכירות פי"ד שכתב דלפי"ז אם מתווך מסר לו רק מקום הדירה ולא מסר לו פרטים יסודיים ולא בערך הכסף דינו כמתחיל בלבד, ואם היה יכול להוודע על מקום הדירה לבדו ע"י מודעות וכד' אפילו כמתחיל אינו, עיי"ש. ובניד"ד שא' טוען שלג' לא היה שום קשר מיוחד עם הרופא ומה שנתן סכום כזה גדול של 20.000 ש"ח היה אך ורק מפני שסביר היה שיש לו קשר מיוחד ויקל עליו את התהליך אלא הרופא, ומאחר שנתרם שאין לו קשר, ובי' הסכים שגם הוא התרשם כך אחרי שסבר בטעות שיש לג' קשר עם הרופא, נמצא שמה שעשה כאן צ' לא' היה רק מסירת השם של ג', וג' רק מסר את השם של הרופא, ואת זה יכל א' לעשות לבד, א"כ אינו חייב לשלם לו על התיווך, ואף אם שילם לו מראש התשלום היה מותנה שיעשה מלאכתו, היינו שיתווך לו אדם עם קשרים לרופא ולא פתח אדם, וכן על דעת שיגיש התביעה לב"ל, שכן התנה אם יקבל הקיצבה ישלם ואם לאו יוחזר לו כספו.

ומשי"כ הרא"ש שאם המוכר חזר בו בפשיעה חייב לשלם למתווך היינו כשהמתווך עשה מה שמוטל עליו, משא"כ בניד"ד. ועוד, בניד"ד הרי חייב לחזור בו ולא להגיש התביעה ולאו פשיעה היא, וכמו שכתבנו לעיל.

וע"י רמ"א בא"ע ס"י רכז סעי' ו' דחויבו של ספסר הוא לא רק שיתבצע העסק, אלא גם חייב לטרוח

סיקויים העסק, שכתב שם צמי שהמליץ לחזירו לקנות חוב ומתקלקל החוב שחייב לטרוח לגבותו וצבער אפרים סי' קנ כתב דאפשר דאם לא טרח יחזיר הספסר הכסף שקיבל, ומקורו מתה"ד סי' שכד שכתב שם דאף דמן הדין הסבירא היה לפטור אותו מלטרוח שהרי כבר גמר פעולתו והחוב מתקלקל אח"כ וצאותה עשה היה החוב ראוי לגבותו, מ"מ חייב לטרוח מדין שומר שטרם שגנב והוכר הגנב שחייב השומר שטרם ולעמוד עמו צדון, והיה ספסר חייב לטרוח לגבותו. מצואר ספסר כל התשלום הוא רק לאחר שיתבצע ויקויים. ועיי' ש"ך ס"ק ט דחולק צוה דאיי"ל לטרוח, ועיי' פת"ש ס"ק צ. ולכן יש להחזיר את כספו של א'.

יהושע ווייס.

2

א. לפי הזנתי את משמעות הטענות שעלו צדיון, הרי שאין הנידון שלפנינו דומה לסרסור ו"מאכערה" ושדכן אשר אינם נוטלים את שכרם אלא לאחר הללחת העיסקה או השידוך, והטעם אלאס משום שדינם כקצנן או משום שהם פועלים ששכרם מותנה בהללחתם (עיי' צו"י ח"ב סי' קצו וחוו"י סי' קנד). ולפי שו"ת הרא"ש כלל קה סי' א הוא משום שכך נהגו.

אבל צדיון שלפנינו אשר צ"י הניע לילור את הקשר עם ג' שהוא הוא - לעני"ד - המאכערה, ולא צ"י, וצ"י אינו אלא מתווך למאכערה (כמו מתווך למתווך), ואינו אלא פועל רגיל ששכרו משתלם כבר בגמר הפעולה, ואינו דומה כלל למאכערה אשר שכרו דוקא לאחר השלמת כל העיסקה, ועוד, דלפי הרא"ש שתלוי בזמנה, יש לבדוק מהו המנהג במאכערה, ועיי' מש"כ צוה הגר"ל מרמורשטיין שליט"א שרוב החברות הפועלות

בשוק להכנת זכויות צב"ל גזבות את התשלום מראש (הערה: מהתנאי שהתנו א' ו' בנייהם שאם לא יקבל את קיצבת הכנסת מ"ב בתוך 3 חודשים יחזיר ב' את כל הכסף לא', משמע שני דברים: א. שהוא היה בעצמו המאכערה. ב. שהתשלום תלוי בתוצאות. ומה שכתב שרוב החברות הפועלות בשוק בענין זכויות צב"ל גזבות את התשלום מראש, ואף אם לא יצליחו בפועלתם, נראה שחברות אלו פועלות כקבלניות עבודה ולא כמאכערים. תגובת הגר"ט: הרוכחה מהתנאי שהתנו בנייהם היא רק בגד אומדנא, ואין מוציאין ממנו על סמך אומדנא).

ג. הן בתשובות הרא"ש כלל קה סי' א והן בצמדכי צ"ק סי' קעג מוכח דאם המשלה פשע הוא חייב בשכירות הסרסור [דז"ל הרא"ש שם: לא מיקרי האי עכוצא פשיעה של המוכר וכו']. ע"כ. וצמדכי שם בסופו כתב: מאחר שלא פשע צביטול היווג. וז"ל דצמקרה של הרא"ש אין שם בכלל דרך לבוא, והוי אונס, דאין דרך להגיע בלא כונה לאחד מסויים צעיר של רבים והוא צגדר מקרה שנתחדש (עיי' רות לגבי בועז "ויקר מקרה"), וכיון דהוא אונס לבעה"ב (ואפילו צדידיה תילא) אינו פושע לגבי השליח]. צניד"ד שא' המשלה ידע צעת שגלה את צ' שיגנה אפשרות שהילדים יחזרו אליו ואעפ"כ גלחו (ומדוייק שם צמדכי שכתב: אלא כל התנאים שהזכיר אז שמעון (המשלה) מתחילה רצה שמעון לקיים כמו שאמר לראובן אז יהיה שמעון פטור, ע"כ, הרי דבלא"ה חייב), והסרסור צ' מלידו עבד בצביל א' ולא פשע, מסתבר שנקרחת פשיעה מלד א' וחייב, וצודאי דקשה להוליך ממנו מהסרסור המוחוק. והסברא פשוטה עפ"י הגמרא צ"ק קטו צ (עיי' בהגרי"א צו"ע סי' קפה אות כד): התם עבד שליחותיה. ועיי' משפט גלוס סי' קפה סעי' ו שכתב כן מפרש (בצוד"ה ומה שנתפק) עיי"ש, גם מה שהציא מהגרות מחנ"א על

המרדכי וכן הביא משו"ת זן אריה חו"מ סי' לב, וכ"כ בשו"ת חקרי לב סי' קלו דעת הרא"ש. ואע"ג דפרסרות משתלמת רק לאחר גמר המקח היינו דוקא אם העיכוז היה מלד הלוקח או הלד השני של השידוך, ולא אע"ג שהגליה עבד מ"מ המנהג להתנות את השכירות בגמר המקח וכמו שכתב הרא"ש בשו"ת הגי' לווע"י משי"ב הגאב"ד שליט"א מאורחות המשפטים סי"ם קפה), אבל היכא שהעיכוז מלד המשלח והסרסור מלידו עשה כל מה שהיה בידו, אז חייב המשלח. ועיי' שו"ת זאר עשק סי' פה בענין יורשי המשלח שאינם רואים. ובמה שכתבתי נתיישב מה שמתה עליו בהליכות ישראל סי' ז. ובזאר עשק מוכח דס"ל דגם אם בטול המקח אינו זא מלד פשיעת המשלח (שהרי שם מת המשלח, והענין היה לגבי היורשים שאין להם ענין במקח זה) כיון דאינו זא מלד פשיעת הסרסור כבר נחשב סירוב המשלח לפשיעה וחייב.

והנה גם במקום שלא המשלח ולא הסרסור פשעו אבל כבר נתנו את הכסף לסרסור ס"ל לחקרי לב בסי' קלו דחייב, וסיים דעדיין ל"ע. ובהליכות ישראל סי' ז הביא דמשעב בשער אפרים דחייב להחזיר (ולענ"ד לא משמע, דשאני התם דנתקלקל החוב, וכן הביא גם הגאב"ד שליט"א מהזכור לאברהם דל"ע ושהמשפט שלום חלק עליו). ובהליכות ישראל פירש את מחלוקתם האם נתינת המעות לפני הסרסור כגילוי דעת דמשלמים צעד הטעירה גם בלי גמר המקח, ואמנם דבניד"ד הרי גילה הסרסור דעתו דקיבל את הכסף רק אם אכן יאל ריוח מהעסקה, מ"מ כיון שהסרסור לקח את הכסף מיד בהתחלה י"ל דלקחו על דעתא דהכי דאם עשה את המוטל עליו והעיכוזים מלד המשלח דיוכל להחזיקו, וגם את החקרי לב ניתן לפרש בלורה זו (ולפ"י) גם מונבת רחיתו מצורה ואמר טול דינר והעבירני דכתב הרשב"א דאם הקדים לו שכרו אינו יכול להוציא מידו). וא"כ הן מלד הפשיעה של המשלח והן מלד שכבר נתנו לו את הכסף יכול הסרסור בביד"ד לומר קים לי.

ובמה שכתב הגאב"ד שליט"א מהחכמת שלמה ועוד דבמקום שהשכר עבור השליחות והשליחות היא לדבר עבירה כיון שאין שליח לדבר עבירה הרי הוא פועל לעלמו ולא מגיע לו שכר על השליחות, הרי גם החכמת שלמה נשאר בזה בל"ע, וגם ב"עמודי משפט" שם כתב דאם כבר זילם לו אינו חייב להחזיר, וא"כ בביד"ד יכול לומר קים לי.

ולעלם הדבר נראה דאף אם אין השליח פועל עבור המשלח כיון שאשלד"ע, מ"מ חייב המשלח לשלם לו שכרו ככל שכירות עפ"י המוסכס בין צעה"ב לשכיר, ועוד דבשכיר י"א דיש שליח לד"ע, והיינו משום שאז חייב משום שהוא שכיר (הערה: כבר הבאנו מהרמב"ם הל' שלוחין שהסרסור הוא שליח בשכר, ולא שכיר שעושה שליחות, וד"ק א.ד.א. תשובה להערה: אין כוונת הרמב"ם שחלו בד"ן שליחות, שהרי בהלכה ב' ג' כתב הרמב"ם שאפילו אם אינו בר שליחות כגון קטן דבריו קיימים משום שכל נתאו שבממון קיים. ס.ג.ד.)

ג. בשכירות פועל לעבירה רבים מהאחרונים ס"ל דחייב לשלם שכרו, עיי' פתח"ח הל' שכירות פ"ח הערה קי שהביא מהרמ"א סי' פז סעי' כה ונתה"מ סי' ט ס"ק א' ואמרי בינה דיני דיינים סי' ז' ודיני טו"ט סי' לא ושו"ת מהר"י באסאן סי' עד ושו"ת תשורת שי סי' רסד סעי' ז' ואמרי יושר ח"ב סי' קע ומנחת שי סי' לה. וא"כ בודאי דיכול לומר קים לי כותייהו.

אמנם לעיקר הנידון האם נקרא דבר עבירה (ולאחר שנתברר שאינו רכוש פרטי) מרובים המורים דאין בזה איסור גניבה, וכן מטו בשם החו"א ושצט הלוי ועוד. ומורי הגר"ח"מ שך ז"ל מנימוקים שעמו לא התבטל הלכה. ועיי' ב"ק לב ז רש"י בהלכה ואין מורין כן, דאמריין ליה אסורין משום גזל, ועיי' בינה

כתב וצבת יב ב ומנחות לו ב דאין מורין כן משום דלא לולא בציטור, וכך היתה דרכו של מו"ר ז"ל שראה בתפקידו להנך את שאליו ולהעמידם על השחיתות וזלזול האיטור שבדבר.

והנה אף אם יבורר דביטות לאומי הוא כרכוש פרטי, אינו דלהלכה גם כרכוש המדינה אסור לגנוב, וי"ל דגם לפי שיטת החת"ם חו"מ סי' טו דס"ל דשכירות למלאכת איטור לא קניא, שאינו ניד"ד דפעולת השליח (המסור) לא היתה רק לפני דלפני וכלומר לפני ג' דלפני הרופא דלפני המשלח, שעובר את העבירה, ובמקום אשר רבים מורים להיתר, וא"כ גם אין לפני עור או שגם רבים טועים במציאות קשה לומר דשייך כאן גם לפי החת"ם כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני (וכבסי' רח).

ד. צמה שכתב הגר"י ווייס שליט"א דהספסר לא התחיל במלאכתו, נראה דכיון שלפי סיכום פעולת השכירות שצ"ן אי' לבי הרי שלבי היה רק ליאור את הקשר עם האדם "הנכון", היינו ג', וצוה מסתיים כל עבודת הספסרות שלו, וכיון שהוא קיים את חלקו וסיים אותו מגיע לו השכר (והשגת התשלום לבסוף מצ"ל אינו אלא תנאי שהטילו מר"נס על חובת התשלום).

ומאד העבירה דלפני עור, הוי כאן לפני דלפני, ועוד אפשר דהשליח היה שוגג שאז יש שליח לד"ע ויכול ב' לומר קים לי.

ולענין טענת טעות שהיתה לא' בהתחייבות, אע"פ שא' טען שהיה בטוח שיש לג' קשר עניני עם הרופא וגם ב' הסכים לזה, מ"מ כיון ששניהם לא טענו ודאי שלא היה לג' את אותו קשר (אלא רק שימור רוש"ם כזה אללס), ה"ו טענת שמה ומהא שאין מחייבין ממון אפילו לא לל"ש, וק"ו להוליא. זאת ועוד. לגופה של טענה נראים הדברים שגם אי' וגם ב' אינם מבינים את מהלך הדברים בענינים אלו, שארי כידוע כאשר רופא נדרש לתת איטור רפואי לחולה מדומה, הוא ידאג להשאיר לעצמו רקע שנראה כמו אמת שיגן עליו מבחינה משפטית אם יתגלגלו הענינים לכך, ולכן התבקשו המבקשים את אותו איטור רפואי לעשות "האגה" כאילו הם חולים, וזה נכון בין אם קבל אותו רופא שזד מג' ובין אם לא קבל, ויותר מסתבר שאותו רופא היקל בציטורים הללו לג' בגלל שהכיר אותו ונתן בו אימון ששולח אליו אנשים שלא יפליאו אותו, ולכן טענת השמא הו' היא רעועה ביותר. ולענין טענת צרי ע"י אומדנא ע"י סי' עה סעי' ז' וברמ"א וסמ"ע ושי"ך ופתי"ש. ולענין ניד"ד יכול ב' לומר קים לי בהשי"ך ועוד, דבדואי דבניד"ד אין האומדנא צרורה כמו התם, וכמו שכתבנו, ועוד דהטובע לא טוען צרי ממש ולא היה מוכן להשבע ע"ז, ועוד דגם שם לא דנו אלא כשצא לתפוס אבל כבר כתב התומים דהב"ד מ"אדם אין דנים אלא בודאי.

והנה למעשה גם לאחר שא' טבח לדעת שיטורך לעשות "האגה" אלל הרופא עדיין לא עלה דעתו לתבוע את כספו בחזרה אלא רק כאשר הוא כבר לא רצה את האיטור הרפואי רק אז מצד את כספו, והטעם כנראה לפי שעבורו רק התולאה מזדיקה את התשלום, ולא כל הדרך שהביאה לאיטור, כמו עסקאות רבות שמחירן נקבע לפי התולאות בלי להתחשב באמצעים, וגם אם בתחילה סבר אי' שהאיטור יושג באמצעות שזד, בדעבד נראה משתיקתו דסבר וקבל ומחל כדי לקבל את התולאות.

עוד יש לעיין האם בכלל שייך לטעון טענת טעות בעסקאות כאלה, כאשר עפ"י רוב המבחן היחיד המקובל בהן היא התולאה המעשית ולא האמצעים להגיע אליהן, וכאן החשיבות היא קבלת הכסף מהצ"ל, ואין לבחירת האמצעים חשיבות עד כדי ליאור טעות, וכן יש להסתפק האם המחיר על מסירת המידע כבאלה עיסקאות מתקרב למחיר של עטם הספסרות (כפי שכתב הגר"י ווייס). והנה גם לפי האד

שאין חייב שכירות-ספסרות, מ"מ נראה שאת הכסף ששילם לג', אם שילם זאת בהסכמת א', אין א' יכול לחזונו בחזרה, כיון שז' היה שליח על אותו ממון, והוא פעל לפי הוראות של א' ולא שינה מדעתו, וגם אם צדק כלל דינו כאומר שכר (ע"י ס"י קפה סעי' ט ושם ס"ק ד בשם השער משפט).

טוביה גולדשמידט.

ד

ראיתי מש"כ הגאב"ד שליט"א דמאכער דינו כשתדלן וסרסור שרק בגמר הדבר מקבלין שכר, וכאן שלא נגמר הדבר אין לו שכר כלל. הנה איתא במדרכי ב"ק ס"י קעג: שאלתי, ראובן שטען על שמעון השכרתי ליתך עד קולני"א להשתדל בשביל זיווג אחותך, ואמרת לי אם הייתי יכול לעשות שיבוא פה אז הייתי נותן לי ט"ו דינר בשביל שכירותי, והלכתי אחריו וצאתו אחריו אני והבחור והיינו מזומנים לקיים התנאים שהודעת לאותו בחור בכתבך, ע"כ אני שאל ממך את שכירותי. והשיב שמעון שלא נדר לו שום דבר בעולם אח"כ שישא אותו בחור אחותו ולא נשא אחותו והעיכובא לא היה צידי לכך איני חייב לך שום דבר, כי התניתי ע"מ אם יהיה הזיווג ולא קיים אותו בחור. והשביח את נדר שמעון ט"ו דינר בשביל שכר טרחו שטרה ללכת עם אע"פ שלא נתקיים הזיווג חייב ליתן לו שכרו כדין כל פועל שזוכה בשכרו כשגמר מלאכתו אפילו בלא קנין, ודמי לאומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאדבר לשלטון עליך, אם דבר עליה לשלטון הרי זו מקודשת דקיים התנאי אם נתפיים השלטון בדיבורו, ואם לא נתפיים אינה מקודשת, דהא אין שום פרוטה בדיבורו אח"כ יתפיים עמה, ה"נ יש לדקדק אם היה ראובן שכיר על השליחות ועל הזיווג (ולא) ע"מ שיתקיים חייב לשלם, ואם כדברי שמעון שלא נדר אלא בגמר הזיווג אז פטור שמעון לגמרי כי כמה שדכנים יגיעו לריק ומוציאים הרבה ואינם מלליחים ומפסידים טורחם ויציאתם, וישבע שמעון שלא נדר כלום אח"כ יגמר הזיווג ויפטר, גם ישבע שלא שינה מן התנאים עשה עם ראובן ולא גרם העיכוב אלא כל התנאים שהזכיר את שמעון מתחילה רצה שמעון לקיים כמו שאמר לראובן אז יהיה שמעון פטור בשבועתו מאחר שלא פשע בציטול הזיווג.

ובהגות מעשה אילפס שם מציא מהמחנ"א שיסבע שמעון שלא נדר ואז אפילו שכ"ט אינו טעל, ולא דמי להאי דירד להליל ולא הליל דטוטל שכ"ט דהתם דרך להשכיר פועל אפילו על ספק שמה יליל משא"כ בשדכנות דאין דרך לתת שכר כי אם בגמר הקנין. וממ"ש וגם ישבע שלא שינה מן התנאים ולא גרם העיכוב נראה דכל שצא העיכוב מלידו חייב לשלם שכר טרחו, ויומר נראה מדברי המדרכי שחייב לשלם כל מה שנדר לו. ע"כ.

וא"כ צידי"ד שלא נדר עמו בפירוש שלא יתן שכרו אלא בגמר הקנין, ואפילו אם נאמר שכן הוא הדרך, אך באם בא העיכוב מלידו חייב לשלם שכ"ט, ואולי לשלם כל מה שנדר. ושכ"ט צידי"ד הוא 10.000 ש"ח שהיה לריך לשלם למאכער האחר, שזה כולל גם האצות של הרופא.

וכן הוא צב"ית חות יאיר ס"י קנד הוצא בפתי"ש ס"י רסד ס"ק א, בראובן שביקש משמעון שישתדל לו איזה השתדלות אלא השררה ופסק עמו ליתן לו שכר עשרים רי"ט בשכרו, ושמעון עשה את שלו בטורח ויגיעה

רצה והוליא כמה הולאות ולא עלתה צידו ומבקש מראובן שיחזיר לו ההולאות, ומאריך בתשובה דאם עלתה צידו פשיטא דליתו טוטל גם ההולאות אלא ההולאות בכלל, דיד פועל על התחמוכה שהוא בא להוליא, ה"כ הו"ל לשתדלן להתנות על ההולאות שיחזיר לו ומדלל התנה אינו טוטל רק מה שפסק, ורק בלא עלתה צידו מיבעיא ליה דכיון דלא התנה אינו טוטל כלום. ובהמשך התשובה כותב: ועוד דגם בשתדלן הוי כמניח את שלו דסתם שתדלן צעל עסק הוא והיינו טעמא ברופא שצרכו קצוה וידוע, וה"ה ה"כ בצרסור וזכרן אס א"ל זה שדך לי פלונית או סרסר לי בית פלוני וקצוה לו שכר אס לא ח"ל לכשיגמר הדבר רק סתם, וזה טרח טוטל מה שקצב אס אינו סך גדול ורצ מהראוי לטורח הזה שאז ודאי צין שתדלן צין סרסור אין לו רק הראוי לטורח ההוא הראוי לאיס ההוא, ואפילו עלתה צידו אין לו יותר.

וא"כ צניד"ד שלא אמר להדיא לכשיגמר הדבר יקבל שכר רק סתם, וזה כבר טרח דהיינו צוה שקיסר אותו לשני, וכבר עשה פעולות שהלך עמו לרופא פסיכיאטר וכו', אזי לחו"י לריך לשלם לו שכ"ט.

ובצו"ת אס אריה חו"מ סי' לז צמי טוה לרסור להתאמן אחר יקנה בית אחד והבטיח לו שכר כשהיה הענין ועשה שטר קנין ואח"כ עפ"י סיבות נמלך הקונה ואינו רוצה לקנות, והרסור כבר עשה את שלו והיה עומד לגמור אס מחוייב ליתן לו שכרו, וגם מה שכבר נתן לו אס מחוייב הרסור להחזיר, ומאריך אס דכיון דעשה תנאי אס יהיה נגמר הקנין א"כ אס אינו נגמר ח"י"ל ליתן לו שכרו, ואף שהעיקוב הוא מלידו מתמת שחור צו מ"מ בתנאי קי"ל דליתו מחוייב לקיים תנאי ואין כופין אותו, וכ"כ הרא"ש בימות קו, אך אס ברא"ש דהיכי דכבר נעשה המעשה כמו בחלילה מחוייב ליתן כמו שהתנה משום שכירות. וכ"כ בצמח"א הלי אישות פכ"ה. א"כ צניד"ד שהרסור כבר עשה מעשה שלו והתאמן צוה א"כ גם הוא נתחייב לו לקיים המכירה או לשלם שכרו. אצ כותב השם אריה: אמנם עס כל זה נראה דלא דמי כיון דלא נתקיים גוף המעשה שהתנה שיהיה נקנה ויכול לחזור צו שלא לקנות א"כ אינו מחוייב ליתן לו שכרו כמו בצדכנות אס חזרו צה"ש לשלם שכר שדכנות ואף אס כבר שילם אחד מהלדדים חייב להחזיר כדאימא בש"ך.

אצ מציא דברי המרדכי הני"ל דמוכח דאס שמעון פשע בצייטול היווג אזי חייב הוא ליתן שכרו, אבל ני"ל לומר דאע"ג דחייב כה"ג שהעיקוב הוא מלידו אינו מחוייב ליתן לו רק שכ"ט והולאות ולא כל שכרו, וזה חייב מדינא דגרמי שצוה לו לעשות כדבר זה וחזר צו וגרס לו היקן. ובדרכי משה סי' קפה ס"ק א צנתן לרסור למכור דהמוכר יכול לחזור צו ומשמע דא"י"ל ליתן לו לרסור כלום אף שהבטיח לו שכר, אך שכ"ט נראה דגם בצרסור לריך ליתן. עיי"ש.

אמנם לעני"ד נראה דהנה בצרסרות וצדכנות אין מקצלין שכר כל זמן שלא נגמר הדבר, כפי שהציא הגאב"ד שליט"ה מתשובות הרא"ש, וכן הוא המנהג, אמנם צניד"ד צמקלוע כגון זה של מאכער הולאות כסף מצ"ל, כפי אשר צררתי הרי שפיר מצקשים שכר עוד לפני גמר העיסקה, ורק צברה אחת מתהדרת בצרסומת שהיא צוה גובה שכר רק אס הלליחו להוליא מהצ"ל, ואז הם מקצלים עמלות עפ"י אחזים, אך אשר הצברות העוסקות כגון זה לוקחים שכר על פתיחת תיק, על צדיקות רפואיות וכו', וא"כ הוי כמו כל שאר פועל, והבצה"צ כבר שילם שכרו קודם, ועכשוי חוזר צו ואינו רוצה להמשיך צהתעסקות עמו, ומליטו צפוסקים שאס הקדים הצעה"צ שכרו לפועל וזה צהס הפועל, כי"כ בצמח"א שכירות פועלים סי' ג דוכה הפועל צשכירות וצו אין הצעה"צ יכול לחזור צו אפילו אס לא התחיל

צמלאכתו, וכ"כ מתשובות הרא"ש כלל קה ס"י יא עיי"ש, וזפרט צניד"ד הפועל גמר עבודתו שתפקידו היה לקשר בין המאכער השני להמומין, וגם השני כבר עבד בשבילו שא"ל הא"ך להתייצב אלל הרופא וכ"י, ורק המומין מתחרט כיום ואינו רוצה להגיש את הצקשה הסופית לב"ל כי מפחד הוא שזיק לו צמיבותיו האישיות. ולכאורה זהו דבר דה"ל למידע דה"ל להתנות צבאס לא יאל הדבר לפועל יקבל בחזרה את כספו, וכיון שלל התנה זכה הפועל בכל שכרו, והתנאי צביניהס רק היה צבאס דה"ל לא יאשר זאת אחר 3 חדשים יחזיר הפועל את כל שכרו, אך לא היה תנאי צבאס יפסיקו צבאלע את ההתקשרות צביניהס שיחזיר לו הפועל את שכרו.

וע"י ערך שי ס"י שלד סע"י א על הא דקאמר דאס כבר קבל השכירות אי"ל להחזיר דכיון דנתן השכר נתראה שיהיה שלו אפילו יארע אונס וכמ"ס החוס', ומציא משו"ת מהר"ח או"י ס"י סד דכתב דדוקא כשהיה בידו לשמור השכר עד סוף הזמן ולא עשה כן גילה דעתו דנתראה, אבל אס שכר מלמד ולא ראה המלמד רק כשוקדים לו השכירות לא שייך לומר גילה דעתו, ומה שקבל יחזיר הכל, אך מדברי הרא"ש צ"מ עז בהסוכר את האומנין דכל אונס דלא איצעי לאסוקי דעמיה לא פועל ולא צבע"ב אי"נ תרווייהו ה"ל לדעת פסידא דפועל דהממע"ה יודו על התחובה וכ"י, אי"כ בהקדים השכר מחמת שלל ראה הפועל רק צבאי מ"מ הצבע"ב כעת הוא המוליא, וגם מהתוס' אין הכרח דפליג ע"י ומש"כ הטעם כיון דנתראה ולא משום דהממע"ה דנפ"מ כשנתן השכר אחרי שכר שכרו, דלטעם דהממע"ה פסידא דפועל דבתחילת השכירות ה"ל לפועל להתנות, וכיון דלא התנה מחל על האונס, ולטעם כיון דנתן השכירות נתראה אפילו נתן אח"כ.

ולפי"ז אס נתן כבר השכירות בין אס תצטו הפועל או לא ואירע אונס אפילו חזר צו צבע"ב ותפס לרי"ך להחזיר כפועל צטל אך אס לא תפס אינו יכול להוליא השכר שזילס לפועל, עיי"ש. וצניד"ד יס לדון אס זה נקרא אונס שאירע לצבע"ב שהרי הפועל טוען שיכול להגיש לב"ל ולא יזיק לו, שגם הוא הגיש ויס לו אומה סיבה ולא הפריע לו. אמנם גם אס יהיה אונס גמור כיון שזילס מראש אינו יכול לתצו בחזרה, וזכה צו הפועל.

עוד יס לדון דהנה כאן מדובר צמעשה גניבה והפעולה היא סיוע למעשה גניבה, כמו שכתב הרמ"א ס"י שנו סע"י א: וכן אסור לסיוע לגנב בשום דבר כדי שיגנוב, והמראה לחצירו הא"ך לגנוב גם בכלל המסייע לידי עבירה, והנה צשו"ת תשורת שי ס"י ט מציא דאס שכר סרסור שיאנה את חצירו צמדידה לרי"ך לשלס שכרו, ומציא ראייה לדבריו מהנתה"מ ס"י ט ס"ק א גצי שוכר עדי שקר והעידו עליו אס חייב להחזיר השכר כשיתצטעו כמו צשוחד שרי"ך להחזיר, ומסיק דאי"ל להחזיר ושאני מרצית ושוחד דהתורה אמרה לא ליקח אך צעדות העבירה היא העדות שקר, ומציא ראייה מאתנן דנותן שכר צעד ציאה אסורה ואי"ל להחזיר, ועוד ראייה מרי"ה כצ צ ברש"י ד"ה מאתיים זוז נתון לך: ותהא רשאי לעכבן ואע"פ שלל השלמת תנאי שלך לשוכר, משמע דאס השליס התנאי מדינא אי"ל להחזיר, עכ"ד הגתה"מ, ומדייק התשורת שי דאף דהנתה"מ קאמר רק דאי"ל להחזיר אך ה"ה לרי"ך לשלס כדמוכח מהא דאתנן.

וצאורחת המשפטים כלל ה ס"י טו מציא דברי התשורת שי הג"ל וצסוף הספר ח"צ מציא מהגר"א גאטסמאן צעל הפנים מסבירות דמקשה על התשורת שי ודוחה ראויותיו, ומקשה דלטו מי ששכר חצירו לגנוב וגנב צבצילו לרי"ך לשלס ע"כ אע"פ שרי"ך להשיב את הגניבה והגזילה, הא סרסור הוי שליח לדבר

עצירה, והראיה מאמתן יש לדחות דהתם כבר עבר העצירה וא"ל לתקן ולהחזיר, ואם לא ישלם נמלא דחוטא נשכר, משא"כ בגניבה ואונאה שצריך להחזיר אי"כ שוב אינו נהנה מכך אמאי יטורף לשלם ע"כ, והא"ך הצי"ד נזקקין שישלם להפסד שהוא שליח לד"ע, וכמו צ"ב לה ב דוח אומר של אבותי וכו' דאם בא אחד מן השוק והחזיק בה אין מו"לאין מידו, וכתבו החוס' ד"ה א"ן: אפילו כתבו הרשאה ז"ל"ו הואיל ורשעים הם אין נזקקין להם, ואפילו אם נימא כחידושו של הגה"ק הישמח משה דשכר יש שליח לד"ע הכא שאני הפעולה נתבטלה ולא אחני מעשיו כלל, וכן קשה דמי גרע מסרסור שהמקח נגמר על ידו ואח"כ נתקלקל המקח שהמוכר והלוקח מחלו ז"ל"ו חייב ליתן שכר להפסד, אך אם נתקלקל המקח ע"י סיבה פטור מלשלם, וכי יש סיבה גדולה מזה שהוא צריך להחזיר ההונאה או הגניבה.

ובעל אורחות המשפטים חוזר ומחזק שיטתו דאף דאין שליח לד"ע והמשלח פטור מהעצירה אבל השכר שהצטיח לשלם למה יהיה פטור מלשלם וזה שהקשה שצריך להחזיר הגניבה וההונאה וממילא לא נהנה אולי מיירי שהשמתם כבר בחפץ, ומה שהקשה מנתקלקל המקח דאינו מגיע שכר אינו קשה חדא דגם בנתקלקל השידוך יש פלוגתת הפוסקים אם חייבים לשלם כי הוא גמר פעולתו ומי שסבר שאין מגיע לו שכר הטעם הוא דאין סהדי שהצטיח לו רק על גמר הפעולה, משא"כ בגנב אף שצריך להחזיר הגניבה הוא כמו שידוך שניאשו ואח"כ נתגרשו דפשיטא דלריך לשלם, ועיי' בפנים מסבירות שחוזר ומחזק שיטתו וכותב דהנתה"מ לא כתב שחייב לשלם לו לכתחילה אלא רק דא"ל להחזיר.

ובדין השוכר עדי שקר עיי' מחנ"א שכירות סי' טז שהביא מהצ"ח סי' ט דהנטול שכר להעיד אע"ג דעדותו בטלה מ"מ אינו חייב להחזיר השכר, אך המחנ"א חולק ומביא דהריטב"א קדושין נח ב כתב דבנטול שכר להעיד כיון דאין צמטשו כלום אינו ראוי ליטול עליו שכר דהא לא עבד ולא מידי דהא לא אחינא מידו, ומסיק המחנ"א: מ"מ ג"ל דלריך להחזיר השכר דהוי נתינה בטעות. ועיי' שער משפט סי' ט שמהריך בענין זה וכתב דלא נחלקו הריטב"א והצ"ח, דהריטב"א קאמר רק כשלא עבד מעשה דאז צריך להחזיר, אבל כשנעשה המעשה אי"ל להחזיר. עיי"ש.

ובניד"ד נראה דלכו"ע אף אם נאמר דהוי מעשה איסור, מ"מ כיון שלא נעשה עדיין מעשה הגניבה בכה"ג נראה דידוד דלריך לשלם שכרו להפסד, ובניד"ד שכר שילמו שכרו אי"ל להוציא ממנו השכר שילמו לו.

ונראה דגם אלו החולקים וסי'ל דנעילת מעות מצ"ל אינו גניבה, מ"מ יש כאן איסור שקר, ולא גרע משוכר עדי שקר וכו"ק אדמו"ר מלאנו שליט"א אומר לי בשם אביו בעל השפע חיים מלאנו זי"ע שגם אם אינו גניבה מ"מ אין הברכה שורה על כסף זה.

ובמה שכתב הגר"י וייס שליט"א שמה שעשה צ' לא היה אלא מסירת השם של ג' וג' רק מסר את השם של הרופא ואת זה יכול לבד ע"כ אינו חייב לשלם לו על התיווך, הנה המלואות שונה דכדי להוציא כסף מהצ"ל כפי שאמר לו, מלבד הנוצק באישור רפואי יש לורך גם במכתבים הנוצק ושוב ולמלא טפסים וכו', וגם אצל הרופא הדריכו מה צריך לומר לו וכו', ולא היה יכול להודיע כל הפרטים הללו לבדו, והראיה שיצטט בזקק כמה וכמה חצרות שפוסקות צמימוש זכויות צצ"ל ושאר מוסדות, כי זה אינו דבר שצ"ל בקלות וכרוך בהרבה ציורקטיה, וכל זה עשה ג' לא, ונמלא דעל הטירחה הזאת הוא גם לוקח כסף, ודומה הדבר למורה נהיגה שדודאי שהעיקר שם היא התולאה שילמד נהיגה ויעצור הבחינה אך זה ברור שגם

אם התלמיד לא עבר את הבחינה לריד לשלם למורה כל התשלום עבור הלימוד.

נפתלי צבי מרמורשטיין.